

PHƯƠNG TIỆN DẠY HỌC ÂM NHẠC THỜI ĐẠI 4.0

I LƯƠNG MINH TÂN

Email: minhthan@techmusic.edu.vn

NCS khóa 1 - LL&PPDHAN - Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật TW

MEANS FOR TEACHING MUSIC IN THE 4.0 Era

TÓM TẮT

ABSTRACT

Trong thời đại công nghệ 4.0, phương tiện dạy học có nhiều thay đổi, đặc biệt với dạy học âm nhạc. Bên cạnh những phương tiện truyền thống, những phương tiện mang tính hiện đại đã được sử dụng. Một số phương tiện dạy học âm nhạc trên cơ sở ứng dụng CNTT là sử dụng tài nguyên Internet, sử dụng phần mềm làm công cụ dạy học... đã làm thay đổi diện mạo của phương tiện dạy học âm nhạc hiện nay.

Từ khóa: Dạy học âm nhạc, phần mềm âm nhạc, ứng dụng CNTT

In the era of technology 4.0, teaching means have many changes, especially with music teaching. Besides the traditional means, modern means were used. Some means of teaching music on the basis of IT application are using Internet resources, using software as teaching tools, etc. have changed the face of current music teaching media.

Keywords: Music teaching, music software, IT applications

1. Tổng quan:

Thời đại 4.0 hay còn gọi là thời kỳ công nghiệp 4.0 là một bước chuyển mình mạnh mẽ trong mọi lĩnh vực của nhân loại. Dựa trên nền tảng của khoa học kỹ thuật hiện đại, kết hợp với những kinh nghiệm được tích lũy trong thực tiễn, công nghệ cao đã ngày càng thể hiện vai trò của mình trong các lĩnh vực từ kinh tế đến văn hóa xã hội. Công nghệ dạy học hiện nay cũng có nhiều thay đổi đáng kể. Mỗi ngành, lĩnh vực đặc thù với những phương pháp dạy học riêng đều được hiện đại hóa theo sự phát triển của công nghệ. Với âm nhạc - nghệ thuật biểu hiện chủ yếu bằng âm thanh, công nghệ đã ảnh hưởng đáng kể đến các khâu trong sản xuất âm nhạc và cả đào tạo.

Trong dạy học âm nhạc hiện nay, bên cạnh một số phương pháp đặc thù vẫn được sử dụng thường xuyên như hướng dẫn thực hành luyện tập, trình diễn tác phẩm,... còn có sự tham gia của một số kỹ thuật và phương pháp dạy học tích cực. Phương tiện dạy học, đặc biệt là các trang thiết bị hiện đại với sự ứng dụng CNTT (công nghệ thông tin) trong dạy học trở nên quan trọng hơn. Trước đây, phương tiện dạy học âm nhạc thường đề cao vai trò của đàn phím điện tử, sau đó đến các tư liệu âm nhạc. Với các phương tiện này, giáo viên cần có sự chuẩn bị tốt về khả năng sử dụng nhạc cụ, khả năng thu thập và tổng hợp tư liệu. Khoa học kỹ thuật phát triển dẫn đến thay đổi của phương pháp và phương tiện dạy học âm nhạc.

Nhiều loại tư liệu nghe nhìn sử dụng trong dạy học âm nhạc được số hóa, hiện đại hóa. Kèm theo đó là sự

phát triển của phương tiện truyền thông nói chung dẫn đến phương tiện dạy học có nhiều đổi mới. Ngoài việc sử dụng các thiết bị hiện đại như computer, máy phát nhạc số... còn phải kể đến sự tham gia của Internet và các phần mềm ứng dụng.

2. Sử dụng Internet như một công cụ dạy học

Không chỉ trong dạy học âm nhạc, Internet trở thành công cụ đắc lực cho việc chuẩn bị bài của các giáo viên. Hầu như tất cả tư liệu dạy học đều có thể được tìm thấy trên Internet. Tư liệu dạy học âm nhạc được tìm thấy có nhiều dạng: âm thanh, video, bản nhạc PDF... Những tư liệu này có thể tìm thấy từ nhiều nguồn khác nhau, người sử dụng phải cân nhắc về độ tin cậy của nguồn tư liệu. Một số cơ sở dữ liệu âm nhạc cũng được xây dựng trên nền tảng website. Tiêu biểu như các website nghe nhạc trực tuyến như Spotify, Apple Music, Zing mp3, nhaccuatui.com... Một số website của cá nhân các giảng viên cũng có thể phục vụ tra cứu cho dạy học âm nhạc góp phần làm phong phú cho phương tiện dạy học. Trong điều kiện hạ tầng cơ sở thường thấy ở một số cơ sở đào tạo âm nhạc, việc xây dựng các cơ sở dữ liệu dạy học âm nhạc sẽ là phương tiện rất ý nghĩa bên cạnh những hỗ trợ khác về trang thiết bị dạy học.

Trong các lớp học âm nhạc hiện nay, giáo trình giảng dạy đang dần ít đi. Việc giao các bài tập, nhiệm vụ học tập được thực hiện trên nền tảng Internet thông qua một số công cụ như các group trong mạng xã hội, MS-Teams, Google Classroom... Điều này cho thấy sự

/Nhận bài (Received): 12/05/2022

/Phản biện (Revised): 20/05/2022

/Duyệt đăng (Accepted for publication): 30/05/2022

phát triển của tư duy tổ chức và quản lý dạy học. Với các lớp học âm nhạc truyền thống, tư liệu sẽ được photo, tái tạo âm thanh bằng các công cụ phát nhạc như đầu CD, DVD... Còn trong các lớp học âm nhạc được hỗ trợ bởi Internet, tư liệu nghe nhìn được lưu trữ trên các cơ sở dữ liệu, thậm chí tìm kiếm trực tiếp khi sử dụng tạo nên sự linh hoạt khi dạy học âm nhạc cho các đối tượng khác nhau.

Giảng viên âm nhạc ngày nay có thể tổ chức các tư liệu dạy học thành các cơ sở dữ liệu trên website. Việc xây dựng và vận hành các website ngày nay không quá phức tạp nhờ vào các phần mềm dựng website và các công ty cung ứng dịch vụ máy chủ. Tùy mục đích sử dụng mà lựa chọn code cho website cho phù hợp. Nhìn chung, hiện nay có nhiều mã nguồn website rất thuận tiện cho những người thiết kế nghiệp dư.

Cơ sở dữ liệu đặt trên website có nhiều ưu điểm so với CSDL đặt tại các thư viện điện tử ở tính kết nối, tương tác thuận lợi với người sử dụng ở môi trường mở (Internet). Bên cạnh những nội dung thuộc về tư liệu dạy học thì website còn cho phép đăng bài viết như các trang tin điện tử khác tạo nên các chuyên mục phù hợp với các môn học trong từng chương trình đào tạo cụ thể.

Về quản trị hệ thống, bên cạnh người quản lý về kỹ thuật cho toàn bộ website còn có thể cấp quyền cho các công tác viên để tham gia viết bài, nhập dữ liệu cho website. Quản trị và các cộng tác viên cần phải đăng nhập để có thể nhập dữ liệu; người dùng khách không cần đăng nhập, có thể phản hồi thông tin cho website qua công cụ Liên hệ hoặc phần bình luận ngay dưới các bài đăng.

Tư liệu đưa lên website có nhiều dạng như chữ viết, hình ảnh, âm thanh, video... Tuy nhiên, để thuận tiện cho nhập dữ liệu và giảm tải cho máy chủ, nên lựa chọn sử dụng chức năng “Bài viết” cho hầu hết các dữ liệu được đưa lên website. Nội dung chữ và hình ảnh được đưa trực tiếp vào bài viết; tư liệu âm thanh và video được đưa vào dưới dạng link liên kết với kho lưu trữ đám mây hoặc các tài khoản Youtube. Mỗi bài biết đều có thể gắn vào các nhóm phân loại phù hợp với sắp xếp của loại tư liệu.

3. Sử dụng phần mềm ứng dụng làm phương tiện dạy học âm nhạc

Ngoài việc tra cứu tư liệu Internet, các phần mềm ứng dụng cũng là những phương tiện hết sức hiệu quả. Với dạy học âm nhạc, có thể sử dụng một số phần mềm làm phương tiện dạy học như: phần mềm chép nhạc, phần mềm biên tập âm thanh/video, phần mềm hỗ trợ luyện tập hòa tấu...

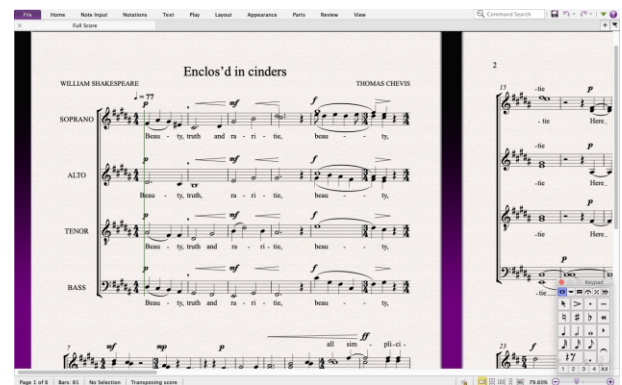
3.1. Phần mềm chép nhạc

Với phần mềm chép nhạc, bên cạnh việc tạo ra các tư liệu văn bản âm nhạc có thể được sử dụng như một bảng điện tử chuyên dùng. Với các môn học thuộc nhóm lý thuyết, thường xuyên cần đến bảng để viết các ví dụ minh họa. Nếu phương tiện kỹ thuật tại phòng học cho phép (có máy chiếu/tivi), có thể sử dụng trực tiếp phần mềm làm bảng điện tử để dạy học. Hình ảnh trên “bảng điện tử” có thể thay đổi kích thước hiển thị để dễ dàng quan sát các chi tiết cụ thể; thay đổi bố cục các khuông nhạc theo yêu cầu của bài giảng, môn học. Ví dụ, đối với môn Hợp xướng hoặc Chuyên soạn cho hợp xướng giảng viên có thể dễ dàng lấy ra mẫu cấu trúc bản nhạc cho sinh viên mà không mất nhiều công viết trên bảng truyền thống.

Ưu điểm của phương pháp này là các ví dụ minh họa dễ dàng thay đổi, sinh động và có thể kèm theo âm thanh - yếu tố quan trọng trong dạy học âm nhạc. Ví dụ, khi dạy học về hòa thanh, các hợp âm được viết lên “bảng điện tử”, sau khi nghe hiệu quả âm thanh có thể thay đổi hợp âm và nghe lại để có sự so sánh tính chất giữa các loại hợp âm khác nhau. Quy tắc viết nốt nhạc, ký hiệu âm nhạc lên bản nhạc khi thực hiện với phần mềm sẽ được chuẩn hóa giúp người học ghi nhớ thêm về các kiến thức lý thuyết đã học. Các ký hiệu âm nhạc của phần mềm rất phong phú thuận lợi cho việc dạy học lý thuyết.

Ở các môn học cần sự sáng tạo như Hòa thanh, Chuyên soạn hợp xướng, Sáng tác, việc sử dụng phần mềm chép nhạc làm phương tiện dạy học giúp thuận tiện nghe kiểm tra và sửa chữa bài tập một cách nhanh chóng.

Với một số ví dụ âm nhạc cần thiết vừa quan sát nốt nhạc vừa nghe âm thanh, phần mềm có chức năng phát nhạc với các công cụ Play, Stop, điều chỉnh tempo... để có thể nghe theo từng mục đích cụ thể.

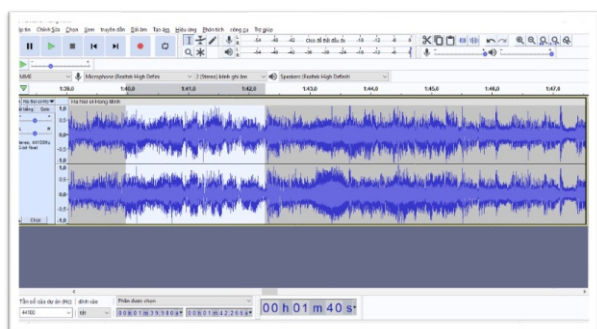
Hình ảnh bản nhạc cho hợp xướng trên phần mềm Sibelius

3.2. Phần mềm biên tập âm thanh, thu âm, phối khí

Phần mềm biên tập âm thanh thường được dùng cho việc cắt ghép nhạc hoặc dịch tone cho file nhạc beat. Tuy nhiên, cũng có thể sử dụng các phần mềm này

thành phương tiện dạy học hiệu quả. Bên cạnh các công cụ chỉnh sửa âm thanh, chức năng phát nhạc luôn có sẵn trên phần mềm. Khi phát nhạc bằng phần mềm biên tập âm thanh, có thể sử dụng kèm theo các công cụ bổ sung hiệu ứng âm thanh, tua nhanh theo thước thời gian tới các điểm cần thiết (câu, đoạn...) tiện cho việc cho sinh viên nghe tư liệu.

Khi sử dụng với phần mềm Audacity, để nghe riêng từng phần chỉ cần bôi đen câu hát/đoạn nhạc muốn phát, gõ thanh dấu cách (space) để phát (play), hết đoạn được đánh dấu phần mềm sẽ tự dừng (stop); khi cần nghe lại chỉ việc lặp lại thao tác gõ thanh space. Thực hiện thao tác tương tự với các câu/đoạn khác.

Đánh dấu phần nhạc cần phát riêng trong Audacity

Việc luyện tập thanh nhạc với sự trợ giúp của phần mềm thu âm, phối khí, chúng ta có thể tạo ra các phần đệm cho hát và sau đó luyện tập với các chức năng hỗ trợ như giảm tempo, tăng/giảm tone, vòng lặp cho các đoạn cần tập nhiều lần...

Ví dụ, đối với các bài luyện thanh có thể sử dụng file âm thanh ghi sẵn phần đệm của piano để người học tự luyện tập khi không có giảng viên đệm. Khi sử dụng phần đệm bằng file âm thanh, có thể tùy theo mức độ, trình độ của người học để tạm thời thay đổi về tone sao cho phù hợp, sau đó hướng tới chuẩn được yêu cầu.

3.3. Sử dụng phần mềm hỗ trợ luyện tập thực hành âm nhạc

Sử dụng phần mềm để hỗ trợ luyện tập thực hành âm nhạc có rất nhiều cách. Tùy theo thiết bị và phần mềm có trong tay mà chúng ta có thể lựa chọn phương pháp ứng dụng. Hầu hết các phần mềm thu âm, phối khí và chép nhạc đều có thể trở thành phần mềm hỗ trợ luyện tập hòa tấu nếu các bài dành cho luyện tập được lưu ở dạng midi file hoặc file gốc của phần mềm thu kỹ thuật số.

Các file midi hoặc file thu âm kỹ thuật số có đặc điểm chung là mỗi thành phần biểu diễn được lưu trên 1 track riêng biệt. Khi luyện tập cần đưa bài tập vào phần mềm (import), tắt track của nhạc cụ sẽ luyện tập và sau đó thực hiện hòa tấu cùng các thành phần còn

lại. Khi sử dụng phần mềm phát bài luyện tập, có thể tập riêng từng đoạn nhiều lần liên tục hoặc giảm tempo để tập các chỗ chạy ngón nhanh trước khi thực hành toàn bộ bài theo tempo quy định.

Bên cạnh các phần mềm kể trên, còn có những phần mềm chuyên dành cho hỗ trợ luyện tập như Band in a box hoặc Guitar pro. Những phần mềm này cho phép tạo những vòng hòa âm tự động theo tiết điệu và thành phần nhạc cụ chọn sẵn để sử dụng cùng phần solo nhạc cụ muốn luyện tập. Ban đầu, những phần mềm như Band in a box, Cubase... chỉ sử dụng âm thanh midi, sau đó nhờ vào sự phát triển của công nghệ âm nhạc mà âm thanh thực của các loại nhạc cụ đã có thể đưa vào phần mềm để tạo nên sự trung thực hơn cho bài biểu diễn.

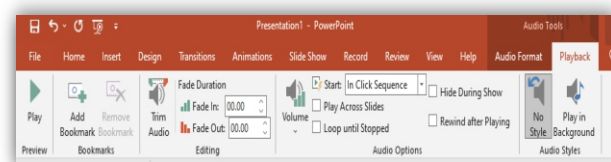
3.4. Bài giảng điện tử dạy học âm nhạc

Một số môn học trong chương trình đào tạo âm nhạc nói chung thường cần đến sản phẩm là những bài giảng điện tử. Một trong những phần mềm phổ biến cho thiết kế bài giảng điện tử là PowerPoint. Trong bài giảng điện tử dạy học âm nhạc, file âm thanh thường được sử dụng vào các việc làm nhạc nền, làm ví dụ dẫn chứng, nghe để cảm nhận hoặc phân tích.

Trong mỗi mục đích sử dụng, cách cài đặt file âm thanh có thể khác nhau. Thông thường khi chèn (insert) file âm thanh vào slide sẽ có hai chế độ là tự động hoặc phát khi tác động vào biểu tượng của file. Với trường hợp làm nhạc nền, cần quan tâm đến việc file nhạc sẽ chạy nền trong bao nhiêu slide, điều chỉnh âm lượng như thế nào thì phù hợp. Với các trường hợp nghe ví dụ, minh họa hoặc làm bài tập thì không cần chế độ tự động.

Với các phiên bản PowerPoint từ 2016 trở lại đây, khi bấm chuột vào biểu tượng của file âm thanh đã đưa vào slide, ta sẽ thấy hiện lên tab công cụ Playback trên thanh ribbon để có thể điều chỉnh các lệnh và chế độ phát liên quan đến file như:

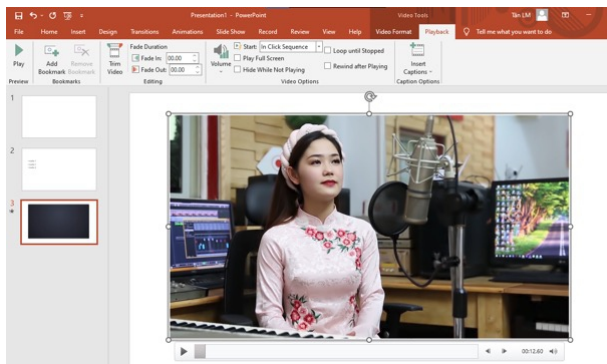
- Trim audio: cắt file.
- Fade in/Fade out: điều chỉnh âm lượng lớn dần khi bắt đầu phát và nhỏ dần khi kết thúc.
- Volume: đặt mức độ âm lượng cho file.
- Play in background: chế độ âm thanh nền. Khi chọn chế độ này file sẽ tự động phát và biểu tượng file sẽ tự ẩn khi chiếu slide.

Bằng việc sử dụng các công cụ này, PowerPoint đã trở thành phương tiện dạy học cho các môn học thường xuyên dùng đến tư liệu nghe rất thuận lợi, kết hợp giữ nội dung thuyết trình với minh họa bằng âm thanh.

Tương tự như vậy, các phiên bản PowerPoint gần đây cũng tích hợp các công cụ điều khiển video rất tiện lợi. Tương tự như khi sử dụng file audio, khi đưa một file video vào slide cũng sẽ có hai lựa chọn là phát tự động hay phát khi được tác động. Bên cạnh đó, khi sử dụng video chúng ta cần quan tâm đến tỉ lệ, kích thước màn hình. Trong cùng một slide, chúng ta có thể phát cùng lúc một số video hoặc phát từng video bằng thao tác click chuột. Mỗi video đều có thể đưa vào đó các cài đặt riêng về chế độ phát, mức độ âm thanh hoặc kích thước màn hình.

Khi đưa file video vào slide, chúng ta có thể sử dụng các công cụ trong tab Format để điều chỉnh kích thước màn hình, các hiệu ứng hình ảnh như với file ảnh bình thường. Bên cạnh đó, cũng có tab Playback như đối với file audio với các công cụ cắt video, hiệu ứng phát video....

Sử dụng các phần mềm ứng dụng làm phương tiện dạy học âm nhạc không là vấn đề mới. Tuy nhiên, với sự phát triển mạnh mẽ của phần mềm ứng dụng, hoàn toàn có thể ứng dụng các chức năng phù hợp cho dạy học âm nhạc. Việc sử dụng thành thạo phần mềm trong quá trình dạy học đòi hỏi mỗi giáo viên, giảng viên phải tâm huyết, tận tâm với nghề và phát huy tinh thần tự học, tự nghiên cứu để có thể vận dụng hiệu quả.

KẾT LUẬN

Phương tiện dạy học âm nhạc đã trở nên đa dạng hơn nhờ sự phát triển của công nghệ thông tin. Ứng dụng phần mềm trong dạy học nói chung và dạy học âm nhạc nói riêng là xu thế tất yếu của thời đại. Với trình độ khoa học kỹ thuật ngày càng phát triển, nhiều vấn đề của thực tiễn được sao chép và mô phỏng lại nhờ hệ thống kỹ thuật công nghệ. Trong dạy học âm nhạc cũng vậy, việc chuyển những thông tin bài học đến người học sao cho đạt hiệu quả nhất cần đến sự hỗ trợ

của phương tiện trực quan rất lớn, đó chính là các ứng dụng phần mềm.

Trong tất cả các khâu của quá trình dạy học đều có thể có sự tham gia của các phần mềm từ phổ thông tới chuyên nghiệp. Từ việc soạn bài, chuẩn bị tư liệu, lên lớp và kiểm tra đánh giá đều có thể ứng dụng phần mềm để nâng cao hiệu quả dạy học. Tư liệu số sử dụng cho dạy học âm nhạc rất phong phú, tuy nhiên không phải lúc nào cũng đúng yêu cầu. Do đó, để có tư liệu phù hợp cho từng bài giảng cụ thể đòi hỏi giảng viên phải sử dụng các phần mềm để biên tập lại tư liệu cho đúng với yêu cầu của bài giảng. Trong quá trình lên lớp, sử dụng phần mềm để làm phương tiện trực quan giúp cho giảng viên chủ động với tư liệu, có thể tùy biến trong khi giảng bài mà vẫn đảm bảo chất lượng.

Tùy theo điều kiện cho phép của mỗi cơ sở đào tạo cũng như mỗi giảng viên, có thể lựa chọn mức độ ứng dụng sao cho phù hợp nhất. Quan điểm để sử dụng phần mềm hỗ trợ không nhất thiết phải là phần mềm tốt nhất về chức năng mà chính là phù hợp với người sử dụng và hoàn cảnh sử dụng. Với thực tiễn hiện nay của giáo dục Việt Nam nói chung, nên sử dụng các phần mềm không đòi hỏi quá cao về phần cứng, có hỗ trợ về tiếng Việt, miễn phí...

Từ thực tiễn của dạy học âm nhạc hiện nay ở Việt Nam, kết hợp với các điều kiện về cơ sở vật chất, có thể đưa ra một số phần mềm tiêu biểu như: chép nhạc, biên tập audio/video, thiết kế bài giảng... Bên cạnh đó, cần thiết xây dựng các cơ sở dữ liệu dạy học âm nhạc để có thể phục vụ tốt hơn cho dạy học ở các cấp, các bậc đào tạo.

Việc nâng cao khả năng ứng dụng, sử dụng trang thiết bị công nghệ hiện đại là cần thiết với cả đội ngũ giảng viên cũng như người học. Những sáng tạo về phương pháp có thể sẽ bị hạn chế do sự hạn chế về phương tiện. Muốn đáp ứng được các sáng tạo trong phương pháp dạy học, cần có sự sáng tạo trong sử dụng phương tiện. Ngay trong quá trình đào tạo, cần trang bị cho các giáo viên âm nhạc tương lai các kiến thức, kỹ năng nhất định để có thể đáp ứng được các yêu cầu của thực tiễn trong tương lai.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Phạm Lê Hòa và các thành viên (2016), *Nghiên cứu xây dựng hệ thống quản lý và khai thác dữ liệu âm nhạc*, Đề tài KHCN cấp Bộ mã số B2016-GNT-01.
2. Phó Đức Hòa- Ngô Quang Sơn (2008) *Ứng dụng CNTT trong dạy học tích cực*, Nxb Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
3. Đặng Thành Hưng (2002), *Dạy học hiện đại: Lý luận – Biện pháp – Kỹ thuật*, Nxb Đại học quốc gia, Hà Nội.